

Далибор ЈОВАНОВСКИ

УДК: 930(495):94(497.7)"19/20"

**СОВРЕМЕНАТА ГРЧКА ИСТОРИОГРАФИЈА ЗА ОСМАНЛИСКА МАКЕДОНИЈА
Некои размислувања по 1995 година*****Кратка содржина***

Познавањето на историографиите што се занимаваат со македонската историја е многу важно не само за историчарите, туку и за пошироката јавност. Многу често преку историографијата може да се почувствува и тулот на една држава или општество кон друга, во овој случај кон Македонија. Соседните историографии не се исклучок од изнесената констатација. За жал, со исклучок на либералните мислителци, историографијата многу често е под влијание, намерно или ненамерно, на политичките состојби во една држава, дури и во оние што се сметаат за најдемократски. Таков е и случајот со современата грчка историографија која се занимава со македонското минато, кое го леда, главно, како дело од минатото на Грција.

Клучни зборови: ГРЦИЈА, МАКЕДОНИЈА, ИСТОРИОГРАФИЈА

Проблемот што го има нашата држава со соседна Грција околу уставното име на Република Македонија не е несериозен и безначаен кој ги тангира само политичките елити што го создадоа, профитираа и сè уште живеат од него, најчесто во Грција, иако и нашата земја не е имуна на тоа. Нашето непознавање на грчката историографија, тука пред сè мислам на непознавање од страна на историчарите, придонесе да сè анализираат низ историска призма жестоките грчки реакции на создавањето на независната македонска држава. Во Солун беше направена и веб-страница на која грчките историчари, особено оние од северна Грција, ги ставаа своите статии што се поврзани со македонското прашање и македонската историја (www.macedonian-heritage.gr). Создавањето на веб-страницата е направено поради појавата, како што е наведено, на една независна македонска држава под привременото меѓународно име Поранешна Југословенска Република Македонија. Исто така, за жал, во македонската јавност се создаде еден впечаток дека грчката држава го забранувала и не го употребувала македонското име сè до крајот на 80-тите години на минатиот век. Тоа воопшто не беше точно. Грција не признаваше постоење на посебен македонски етнички идентитет, бидејќи, според нејзините гледања, таков не постоел. Другата страна како едвај да дочека таков аргумент со цел полесно да го отфрли, да не кажам да го исмее, и да ја засили својата активност со докажување како уште од самите почетоци на грчката држава во 30-тите години на XIX век Македонија била сметана и барана како грчка земја. Така, во Солун беше издадена една книга во која се наведени примери како се користел зборот Македонија во Грција, но и од страна на Грците пред

создавањето на грчката држава.¹ Самиот наслов на книгата „Македонија – грчки термин во модерна употреба“ го дава одговорот за целта на оваа книга. Сепак, едно мора да признаеме. Грчката историографија, односно, да бидам попрецизен, грчките историчари многу повеќе се запознати со нашата историографија. Во 2010 година грчкиот историчар Василис Гунарис издаде една книга која се однесува на историографијата за македонското прашање.² Дел од оваа монографија е посветена и на македонската историографија. Знам дека многумина ќе кажат нивната држава е постара, државата е поголема итн. Тука не би можел да се спротивставам, но, сепак, мора да признаеме дека пропуштивме голем период кој тешко ќе може да го надополниме.

Доколку напишам дека Македонија зазема видно место во современата грчка историографија нема да откријам топла вода. Истото тоа може да се каже и за бугарската историографија. Сепак, кога е во прашање грчката историографија, вообичаено се пишува дека оваа област е историски грчки регион, кој во текот на средниот век бил населен и со многубројно словенско население. Интересот за регионот Македонија кај грчките историчари датира уште од средината на XIX век. Во ова излагање нас тоа не интересира. Вниманието ќе го насочиме кон тоа како грчките историчари гледаат на Македонија која била под османлиска власт. Тука ќе се ограничиме на периодот од почетокот на XIX век па сè до Балканските војни, чијашто стогодишнина следната година беше во центар на научната и општествената јавност, медиумите и, секако, политичарите. Треба да напоменеме дека нашиот интерес е привлечен од ставовите на грчките историчари за османлиска Македонија, по потпишувањето на Привремената спогодба помеѓу Република Македонија и Грција во септември 1995 година. Имено, во периодот кој претходеше на потпишувањето на Спогодбата од Њујорк во Грција, најверојатно, повеќе влијание имаа квазиисторичарите или аматерите отколку професионалните научници, иако, за волја на вистината, и тие не беа имуни на бранот на национализмот и разбрануваните емоции. Гунарис и Михаилидис, во една своја статија, за ова прашање истакнуваат дека нестручни, од лични мотиви и повеќе со емоции отколку со професионално чувство започнале да сечат и лепат тоа што сметале дека е корисно завршувајќи со различни приоди со „сомнителна академска вредност“.³ Од друга страна, професионалните историчари, како што напоменуваат двајцата горенаведени грчки научници, конечно, се зафатиле со некои жешки прашања.⁴ Тука ќе се задржиме само на ставовите на историчарите за османлиска Македонија. Нема да користам некои дела на антрополозите или на социолозите во кои се објаснуваат одредени процеси во регионот. Исто така, нема да користам и некои зборници со грчки дипломатски документи и сеќавања на учесниците во некои од настаните во Македонија, кои во последните десетина години беа објавени во соседна Грција. Тие говорат сами за себе. Во овој прилог ќе се задржам на две теми за кои мислам дека се

¹ *ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ. A Greek term in modern usage*, Museum of the Macedonian struggle, Thessaloniki, 2005

² Βασίλης Κ. Γουναρής, *Το Μακεδονικό ζήτημα από τον 19^ο έως 21^ο αιώνα. Ιστοριογραφικές προσεγγίσεις*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2010

³ Василис Гунарис и Јаковос Михаилидис, Перото и мечот: преглед на историографијата за македонското прашање, во: *Виктор Рудометјов, Македонскојто прашање*, Евро-Балкан прес, Скопје, 2003, с.172

⁴ исто

интересни. Првата се однесува на тоа како грчките историчари гледаат на границите на регионот Македонија, а втората – на населението.

Границите. Вилкинсон, во своето познато дело во кое пишува за етнографската картографија на Македонија, уште на самиот почеток забележал дека едвај два авторитета бе се согласиле за точниот опис на Македонија,⁵ поточно на нејзините граници. Како и да е, постои една општа согласност до каде се протега географскиот регион Македонија – „Границата на географска Македонија ја сочинуваат планините Шар Планина, Скопска Црна Гора, Козјак, Осогово и Рила на север, западните падини на Родопите и долното течение на реката Моста (Нестос) на исток, Егејско Море и реката Бистрица (Алијакмон) на југ и масивот Грамос, Преспанско Езеро, Охридско Езеро и планинските венци Кораб и Јабланица на запад, кон Албанија“.⁶ Меѓутоа, кога ги читаме грчките историчари, иако ги признаваат овие граници на регионот Македонија, кога е во прашање османлиска Македонија од почетокот на XIX век до Балканските војни, забележуваме нешто интересно. Имено, постоело на две Македонии – едната од античкиот период и другата од крајот на XVIII и почетокот на XIX век. Познатиот грчки историчар Евангелос Кофос, во една своја студија за грчкиот поглед на нерешеното прашање за името на нашата држава, забележал дека помеѓу Грците постоел еден традиционален поглед кој сметал дека географскиот регион Македонија се протегал на север до Шар Планина, но, исто така, постоел и еден подруг, според него, нов поглед, според кој географскиот и историскиот регион Македонија речиси целосно се совпаѓа со денешна грчка Македонија.⁷ На тој начин Кофос ни покажува и укажува на еден проблем околу границите на регионот Македонија кој се појавува во грчката историографија, а истиот тој е поврзан и со османлиска Македонија и со сегашноста. Во следниот дел од мојот прилог ќе посочам на таквите примери. Димитрис Керидис, во својот историски речник за Грција, пишувајќи за регионот Македонија, напоменува дека Македонија е регион во Грција, но, исто така, споменува дека на територијата на Македонија постои и нашата држава.⁸ Георгиос Минцис, во една своја книга која се однесува на македонското прашање, напишал дека историски е установено дека „античката грчка или класична Македонија никогаш не се протегала посеверно од линијата Охридско Езеро – Битола – Струмица – Неврокоп“.⁹ Со други зборови, останатиот дел не припаѓа на Македонија. Јоанис Колиопулос пишува за две Македонии, едната, како што забележал, античка грчка земја, а другата претставува современиот географски регион.¹⁰ Тука морам да напоменам дека Колиопулос пишува за создавање на современиот регион Македонија. Гунарис, пишувајќи за Битола, забележал дека регионот Македонија, кој се состоел од трите вилаети – Битолски, Солунски и Косовски е многу поголем „отколку античкото Македонско Кралство, денешна грчка Македонија или Поранешната

⁵ Х. Р. Вилкинсон, *Картиите и политиката. Преглед на етнографската картографија на Македонија*, Македонска книга, Скопје, 1992, с. 35

⁶ Ендрју Росос, *Македонија и Македонците, историја*, Фондација Институт отворено општество, Македонија, Скопје, 2010, с. 1

⁷ Evangelos Kofos, The unresolved “Difference over the name”: A Greek perspective in: E. Kofos, V. Vlasidis (ed.), *Athens-Skopje. An uneasy symbiosis*, ELIAMEP, Athens, 2005, p. 131-132

⁸ Dimitris Keridis, *Historical Dictionary of Modern Greece*, Scarecrowpress, 2009, p. 99-103

⁹ Gerogios Mintsis, *History of Macedonian question*, Society for Macedonian Studies, Thessaloniki, 1998, p. 14

¹⁰ Ioannis Koliopoulos, The shaping of the new Macedonia, in: *History of Macedonia*, Thessaloniki, 2007, p. 169

Југословенска Република Македонија“.¹¹ Во една своја книга посветена на историографијата и македонското прашање, Гунарис дава одлично објаснување за прашањето до каде Грците при крајот на XIX и почетокот на XX век ја гледале Македонија. За Грците од тој период Македонија ги опфаќала „денешната територија на грчка Македонија, најголемиот дел од ПЈРМ и т.н. бугарската – Пиринска. Во практика, меѓутоа, грчката политика и мисла за Македонија ја остави на маргината т.н. тогаш 'Горна Македонија', областа северно од Охрид, Битола, Струмица и Мелник“.¹² Неговиот колега од Солунскиот универзитет, Спиридон Сфетас, е многу подиректен. Според него, Грција на крајот од XIX и почетокот на XX век има аспирации кон „историска Македонија (денешниот грчки дел и линијата Охрид – Битола – Струмица – Мелник)...“.¹³ За разлика од него, Ливаниос, пишувајќи околу прашањето што се подразбирало под Македонија, забележал дека некои грчки историчари го исклучувале Косовскиот вилает од Македонија.¹⁴ Сволопулос споменува три зони во Македонија од кои во јужната доминирало грчкото население, бугарското во северната, а во средната зона населението било измешано.¹⁵ Сите овие размислувања околу две Македонии или постоење на историска Македонија или на три зони во османлиска Македонија се во корелација со прифатениот став за континуитет на грчката нација од антиката до денес, иако во последно време некои историчари, како што е Андонис Лијакос, критички се осврнуваат на овој поглед, а Македонија како дел од античката грчка култура и традиција е составен дел од тој континуитет. Кога е во прашање поделбата на регионот, тоа е веќе одомаќена поделба на Македонија на два дела или, пак, на три зони уште од осумдесеттите години на XIX век. Идеен творец на оваа поделба на регионот Македонија бил основоположникот на модерната грчка историографија, Константинос Папаригопулос. Во овој прилог нема да се задржам на прашањето како Папаригопулос ја направил таа поделба, туку само ќе споменам дека таа настанала како резултат на грчките политички потреби во последните две децении на XIX век. Кога веќе го споменав Папаригопулос и неговата поделба на Македонија на два дела и три зони, неодминливо мора да го споменеме историчарот Спирос Караваз, кој во една своја статија извонредно го објаснува начинот на кој Папаригопулос дошол до идејата, но и ја извршил поделбата на Македонија на два дела.¹⁶ Но, да се навратиме на Вилкинсон, а е поврзано со постоењето на историска или географска Македонија. Тој нагласил дека „можеби еднакво се погрешни и обидите да се дефинира Македонија, историски, преку повикување на нејзините политички граници од минатото. В. Колокотронис, грчки историчар, на пример, посветува четиристотини страници и мноштво факсимилни карти за да покаже, неубедливо, дека северната граница на класична Македонија е речиси слична со онаа на современа Грција. А тоа е веќе

¹¹ Basil C. Gounaris, *From peasants into urbanities, from village into nation: Ottoman Monastir in the early twentieth century*, *European History Quarterly*, v. 31(1), SAGE publications, London, 2001, p. 60, f. 1

¹² Βασίλης Κ. Γουνάρης, *Το Μακεδονικό ζήτημα από τον 19^ο εως 21^ο αιώνα. Ιστοριογραφικές προσεγγίσεις*, σ. 15

¹³ Σπυρίδων Σφετας, *Οψεις των ελληνο-βουλγαρικών πολιτικών σχέσεων μετά το Συνεδριό του Βερολίνου-Η αποτυχία μιας ελληνο-βουλγαρικής προσεγγίσης*, *Μακεδονικά*, τ. Θεσσαλονίκη, 2007, σ.139

¹⁴ Dimitris Livianos, *The Macedonian question. Britain and the southern Balkan 1939-1949*, Oxford University Press, 2008, p. 3

¹⁵ Κωνσταντίνος Σβολοπούλος, *Η ελληνική εξωτερική πολιτική 1900-1945*, Εστιας, Αθήνα, 2008, σ. 37-38

¹⁶ Σπυρος Καραβας, *Ο Κωνσταντίνος Παπαρηγόπουλος και οι εθνικές διεκδικήσεις (1877-1885)*, *Ιστοριογραφία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας 1833-2002*, Πρακτικά, τόμος Α', Αθήνα, 2004, σ. 150-168

навредливо. Но, историчарите кои се помалку преокупирани со пропагандната вредност на своите истражувања ги откриваат со традиционалниот, минлив карактер на македонските политички граници.. Донесени до границите на Солун, во извесни периоди на својата класична историја, во некои други периоди Македонија достигнува до Јадранско Море, Хаemus и Дунав. Според ова, не се постигнати никакви корисни цели со тоа што се инсистира на хипотетичната стабилност на историските граници на Македонија... не е неразумно да се заклучи дека историјата повеќе не го става својот печат на границите на Македонија како што го прави тоа физичката географија¹⁷. Кон овој став на Вилкинсон може да додадеме и едно интересно мислење на Спирос Каравас, кој пишувајќи за тоа како Папаригопулос стигнал до идејата за поделба на Македонија на зони заклучил дека на крајот и самиот одбил, на едно барање на грчкиот министер за надворешни работи, да даде историско оправдување на линијата која ја делела Македонија на два дела.¹⁸ На крајот од овој дел, би сакал да го споменам мислењето во однос на границите на регионот Македонија, кое ни дава одговор зошто, и покрај јасните граници на споменатиот регион, и денес сретнуваме мислења што ни изгледаат анахрони и исполитизирани. Имено, еден историчар од постарата генерација, Константинос Вавускос, во една своја статија пред неколку години посветена на македонското прашање, ни дава еден одговор на прашањето зошто и денес се пишува за границите на регионот Македонија, иако знаеме дека тие се менувале низ историјата. Според него, територијата на денешната македонска¹⁹ држава нема ни најмала врска со историска Македонија, бидејќи во неа се само Битола, Мариово и Струмица.²⁰ Значи, на крајот, стигнуваме до причината зошто се инсистира на терминот историска Македонија – античка Македонија нема врска со границите на современиот регион Македонија.

Темата околу границите на османлиска Македонија и нејзината поделба на три зони може да ја сретнеме и во некои училишни дополнителни материјали за историјата. Во Атина, во 2002 година, Педагошкиот институт издаде една книга која беше наменета за учениците во грчките лицеи. Оваа книга со наслов „Историски теми“ била објавена, како што нагласуваат од Педагошкиот институт, заради чисто и одговорно информирање за некои теми кои во последните години биле од голем интерес за јавното мислење во Грција.²¹ Една од темите на оваа книга е македонското прашање. За авторот на овој дел од учебното помагало, според јазичниот критериум, територијата на османлиска Македонија можела да се подели на три зони. Првата зона во која доминирале оние што говореле грчки, заедно со извесен број Евреи. Оваа зона ја опфаќала половината од територијата на грчка Македонија. Втората зона била јазично мешана во која живееле оние што говореле словенски, грчки, албански и влашки. Таа зона ги опфаќала останатиот дел од денешна грчка Македонија, како и една третина од територијата на Република Македонија. Третата, северна, зона во која населението говорело словенски го опфаќала останатиот дел од

¹⁷ Х.Р., Вилкинсон, *Картиите и политиката*, с. 37

¹⁸ Σ. Καραβας, *Ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος και οι εθνικές διεκδικήσεις (1877-1885)*, σ. 167

¹⁹ Вавускос не го користи името Република Македонија за означување на државата.

²⁰ Κωνσταντίνος Βαβουσκός, *Σύντομος ιστορία του Μακεδονικού Ζητήματος, στη 100 Μακεδονικός αγών. 100 χρόνια από τον θάνατο του Παύλου Μελά*, ΕΜΣ, Θεσσαλονίκη, 2006, σ. 31

²¹ *Θέματα ιστορίας*, Β' Ένιαίου λυκείου, Μαθήματα επιλογής, Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων, Αθήνα, 2002, σ. 5

територијата на денешна Република Македонија, како и Благоевградскиот округ или Пиринска Македонија.²² Според Евангелос Кофос, кој е и автор на делот од учебното помагало кое се однесува на македонското прашање, главната борба помеѓу Бугарите и Грците за Македонија се водела во јужната и во средната зона. Тука, како што е напишано, Грците имале предност поради поволната етнолошка состојба и поради територијалните барања што се совпаѓале со територијата на античкото македонско кралство, кое Грците го сметаат за свое.²³ Така и грчките ученици се запознаваат со една подруга дефиниција на границите на регионот Македонија.

Музејот на македонската борба во Солун има релативно развиена издавачка дејност која се однесува на македонското минато. Во тие рамки, во Музејот веќе десетина години се организираат изложби на фотографии посветени на разни теми од македонската минато под османлиска власт, такво како што го гледаат во Грција. По завршувањето на изложбите, фотографиите заедно со соодветен текст се печатат во една книга во форма на календар. Интересно, и во овие книги во форма на календар кога се во прашање границите на Македонија може да забележиме дека северните делови од регионот не се застапени во тие изложби и книги. Така, во изданието посветено на македонското општество од почетокот на XX век, може да забележиме дека „три четвртини од населението во Битолскиот и четири петтини од Солунскиот вилает биле земјоделци“.²⁴ Воопшто нема ниту еден збор за деловите од Косовскиот вилает кои биле дел од османлиска Македонија.

Во 2004 година, во Грција со многу прослави, говори, конференции и издавање на разни материјали беше одбележана 100-годишнината од почетокот на т.н. македонска борба. Во одбележувањето на овој значаен јубилеј за Грците, активно учествуваа и научниците, посебно историчарите. Во рамките на оваа прослава во Солун, беше одржана една изложба на карти што се однесувале на македонското прашање од 1870 до 1930 година. Целта на оваа изложба беше да се прикаже картографското наследство за Македонија од крајот на XIX век до вклучувањето на Македонија во составот на грчката држава. Како резултат на оваа изложба излезе една книга со иста тема и наслов “Mapping Macedonia 1870–1930”. Книгата обилува со разни карти кои претежно се однесуваат на етнографските и политичките состојби во Македонија во наведениот период. Сепак, двајцата автори на текстовите што ги придружуваат картите, историчарот Јаковос Михаилидис и картографот Евангелос Ливиратос, не навлегуваат околу прашањето за поделба на Македонија на два или три дела. Сепак, прашањето на границите на османлискиот регион Македонија постепено се отвори и на темата картите и историјата. Заострувањето на односите помеѓу двете соседни држави Република Македонија и Грција пред Самитот на НАТО во Букурешт во 2008 година, кое кулминираше со грчко вето на македонското придружување кон Северноатлантскиот сојуз, доведе и до ангажирање на научниците од двете земји за покажување на сопствената вистина. Во Грција, во 2008 година, беше издадена една книга која имаше цел да ги прикаже грчките погледи за историјата на Македонија, македонското прашање и спорот за уставното име на Република

²² исто, с. 46

²³ исто

²⁴ *Η Μακεδονική κοινωνία στις αρχές του εικοστού αιώνα*, Μουσείο μακεδονικού αγώνα, Θεσσαλονίκη, 2005

Македонија. Во оваа книга повторно го сретнуваме терминот историска Македонија, кој е поврзан со античката македонска држава.²⁵ Авторот на оваа статија, професорот на Солунскиот универзитет Евангелос Ливиератос, отиде чекор понатаму во толкувањето на картографијата и политиката. Тој, веќе како министер во грчката влада, заедно со Хрисула Палијадели, професорка по археологија на Солунскиот универзитет и пратеничка во Европскиот парламент, неодамна издаде една книга која се однесува на европската картографија и Македонија. Во неа може да прочитаме дека во текот на XIX век доаѓа менување на границите на регионот Македонија, кој бил дел од Османлиската Империја, на европските карти. Значи, повторно се прави една разлика во границите на регионот Македонија во антиката и во XIX век. За разлика од изданието од 2004 година, новата книга има јасна цел. Имено, според авторите на оваа книга, главната цел на студијата била да се покаже дека географијата и картите може да помогнат во подобро и побалансирано разбирање на денешното македонско прашање, посебно околу дебатата, според нивното размислување, за погрешното користење на историскиот термин.²⁶ Овој дел од заклучокот на книгата најдобро говори зошто таа била потребна.

Население. Во грчката историографија, кога е во прашање составот на населението, сè уште доминира едно клише во кое се говори за Словени, словеногласни Грци, Бугари, понекогаш Срби, Славомакедонци и многу ретко за Македонци. Во оваа своја мала статија посветена на некои погледи на грчката историографија за османлиска Македонија, ќе се осврнам на некои интересни погледи на повлијателни грчки историчари околу составот на населението и неговото именување. Иако на прв поглед доминира клишетото дека еден дел од составот на населението недостасува во нашите очи, едно повнимателно читање навистина може да изненади. За Миранда Паксимадопулу–Ставрину, населението во Македонија било мешавина помеѓу Грци, Словени, Турци, Власи, Евреи и Албанци. Кога е во прашање македонскиот идентитет, таа заклучува дека тој бил локален, месен, но не и етнички.²⁷ Еден од водечките и влијателни грчки историчари од постарата генерација – Јоанис Колиопулос во неколку свои книги се осврнува и на составот на населението во османлиска Македонија, поточно на оние делови од областа кои подоцна ќе ѝ припаднат на грчката држава. Како и за другите грчки историчари, Македонија е населена со различни народи. Кога се во прашање Македонците, како посебен народ, Колиопулос пишува за Бугарите кои во XX век се нарекуваат Славомакедонци.²⁸ Според него, расположливите извори не дозволуваат барање во далечното минато на еден почеток на посебен, според него, „македонски“ национален идентитет што бил создаден во XX век.²⁹ За волја на вистината, Колиопулос дава неколку примери како некои грчки интелектуалци го нарекувале македонското словенско население во османлиска Македонија. Тука би ги споменал примерите на Павлос Мелас, кој за Македонците го користи името кое нам ни е познато и тоа без префикси,

²⁵ Ευαγγελος Λιβιερατος, Η χαρτογραφική ταξίθετηση του τοπωνύμιου «Μακεδονία», *Μακεδονικές ταυτότητες στο χρόνο*, ΙΜΜΑ, Πατάκη, Θεσσαλονίκη, 2008, σ. 17-47

²⁶ Evangelos Livieratos, Chrysoula Paliadeli, *European cartography & politics; the case of Macedonia*, Ziti publications, Thessaloniki, 2013, p. 141

²⁷ Μιράντα Παξίμαδοπούλου-Σταβρίνου, *Η διπλωματία των Δυναμειών και οι μεταρρυθμίσεις στη Μακεδονία 1903-1908*, Ι. Σηδερής, Αθήνα, 2009, σ. 57

²⁸ Θανος Βερεμής-Γιάννης Κολιοπούλος, *Ελλάς. Η σύγχρονη συνέχεια*. Καστανιώτη, Αθήνα, 2006, σ. 102

²⁹ исто

суфикси и наводници, но и примерот на Неоклис Казазис, кој го делел словенското население во османлиска Македонија на Срби, Бугари и словеногласни Македонци.³⁰ Тука мора да забележам дека оваа информација ја нема во англиското издание на истата книга, која претходеше на грчкото. Инаку, Колиопулос првпат ги дава овие податоци во една своја книга посветена на историјата на Грција од 1800 година наваму, која била наменета за студентите на Универзитетот Аристотел во Солун.³¹ Професорот на Универзитетот Аристотел во Солун Василис Гунарис напиша една книга која е посветена на градот Битола. Во едно реномирано европско историско списание, Гунарис издаде една статија која е поврзана со неговата книга посветена на споменатиот македонски град. За нашата тема е интересна една негова опсервација. Имено, кога пишува за социјалниот живот во егзархиската заедница во градот, иако нагласува дека ниту еден бугарски, грчки или друг европски извор не сведочел за видлива разлика внатре во егзархиската заедница во почетокот на XX век, сепак, забележал дека социјалното раслојување во нејзините рамки придонело новодојдените повеќе да бидат приврзани кон македонската независност отколку кон анексијата кон Бугарија.³² Оваа мисла на Гунарис не значи дека тој многу отстапува од ставовите на своите колеги, но, сепак, во една своја книга посветена на грчките гледишта за Балканот од времето на просветителството до Првата светска војна, дава интересни податоци за тоа како Грците во минатото гледале на османлиска Македонија. На едно место сретнавме податок кој е интересен за нашата тема. Имено, на страниците на атинскиот печат во 1901 година се појавила информација дека Русите во Македонија откриле нов македонски словенски народ кој не бил ниту бугарски ниту српски.³³ Во својата книга посветена на прашањето за финансирање на грчките интернати и давање стипендии на ученици од османлиска Македонија, професорката на Јанинскиот универзитет Софија Вури дава многу податоци. Тука треба да споменам дека оваа грчка историчарка е една од поумерените кога се во прашање толкувањата на македонското минато. Оваа нејзина книга е интересна за нашата тема. Кога е во прашање потеклото или јазикот на оние што добивале грчки стипендии или биле во грчките интернати, навидум, и Вури е на линија на тоа што го нарекуваме официјален став на грчката историографија. Сепак, во додатокот кон оваа книга може да сретнеме интересни податоци кои се во спротивност со тврдењата дека не постои македонскиот јазик. Имено, во еден документ, презентирани во оваа книга, во графата за мајчин јазик на учениците во Битолскиот интернат стои – македонски, без префикс, суфикс или наводници.³⁴ Потеклото на овој документ е од грчкото Министерство за надворешни работи. За Димитрис Ливаниос, кој е познат по една многу добра анализа за развојот на грчката национална свест,³⁵ населението во Македонија било мешавина на разни народи, но вистинското прашање во османлиска Македонија било лојалноста и „националната

³⁰ Исто, с. 103

³¹ Ιωάννη Σ. Κολιοπούλου, *Ιστορία της Ελλάδος από το 1800*, Βαντας, Θεσσαλονίκη, 2000, σ. 79

³² Basil C. Gounaris, *From peasants into urbanities, from village into nation: Ottoman Monastir in the early twentieth century*, p. 53

³³ Βασίλης Κ. Γουνάρης, *Τα Βαλκάνια τω Ελληνών*. Επικεντρο, Θεσσαλονίκη, 2007, σ. 328

³⁴ Σοφία Βουρή, *Οκιοτροφεία και υποτροφίες στη Μακεδονία (1903-1913)*. Gutenberg, Αθήνα, 2005, σ. 416-422

³⁵ Dimitris Livianos, *The quest for Hellenism: Religion, Nationalism and Collective Identities in Greece (1453-1913)*, *The Historical Review/La Revue Historique*. Volume III, Athens, 2006, p. 33-70

ориентација“ на словеногласното население, кое било цел на Грците, Бугарите и Србите.³⁶ Овој грчки историчар забележува дека повеќето „македонски Словени останале длабоко потопени во предмодерниот верски идентитет на православниот милет...“³⁷ Меѓутоа, Ливаниос нагласува дека во листата недостасувал еден термин – „Македонци“. Тоа, според него, воопшто не било изненадувачко доколку се има предвид дека повеќето Словени ако не се декларирале за Бугари, тогаш се определувале за Грци или христијани.³⁸ Сепак, употребата на терминот Македонци не бил непознат за словенското население или за поширокиот свет, но „малкумина би го искористиле во ’национално‘, како спротивно на регионалното значење за да означат словенска група различна од Србите и Бугарите и влијанието на оние што го правеле тоа не било значајно“.³⁹ Ова се однесувало на Мисирков. Ливаниос, кога пишува за Мисирков, не користи наводници за идејата на македонскиот деец за македонски јазик и македонска нација.⁴⁰ Кога веќе го спомнав Мисирков, треба да се се напомене дека во Грција веќе е издадена една поголема студија за овој истакнат македонски деец. За нас од интерес е како авторката на оваа монографија пишува за населението во османлиска Македонија. Ана Ангелопулу, во својата книга за Мисирков, наведува дека населението во трите македонски вилаети кое за свој мајчин јазик ги имало словенските македонски идиоми било нарекувано „Гркомани“, „Србомани“, „Бугари“, „славофони Грци“, „Македонци Бугари“, „Славомакедонци“, „Македонци“.⁴¹ Кога го споменав последниов термин, Ангелопулу ни дава еден навистина интересен коментар. Имено, објаснувајќи зошто користи наводници кога ги употребува термините „Македонец“ или македонски, Ангелопулу забележува дека ги употребува кога тие се однесуваат на народот, но не за да негира дека постои македонски народ во соседната држава, туку затоа што постојат сомневања дали е завршен процесот на македонската етногенеза.⁴² Спиридон Сфетас, кога пишува за појавата на нациите на Балканот, се осврнува на изградбата на нашиот, како славомакедонски идентитет, со коментар дека Македонците заедно со Бошњациите и Молдавците се вештачки нации создадени од партиските и интелектуалните кругови, а нивната свест се појавила во XX век.⁴³ Сепак, Сфетас е многу пофер од Марија Нистазопулу–Пелекиду, која во своето второ и дополнето издание на книгата „Балканските народи“, која се однесува на историјата на регионот од XIV до XIX век, на ниту едно место не споменува постоење на посебно словенско население во Македонија. Дури и на една карта која се однесува на југословенските земји, а границите на тие земји се границите на СФРЈ, може да прочитаме Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Србија, дури и Војводина, но не и Македонија, барем во наводници. Од картата се добива впечаток

³⁶ Dimitris Livanios, *The Macedonian question, Britain and the southern Balkan 1939-1949*, p. 7

³⁷ Исто, с. 9

³⁸ Исто, с. 14

³⁹ исто

⁴⁰ исто

⁴¹ Άννα Ανγελοπούλου, *Ο Κ.Π. Μισιρκοφ (1874-1926) και η κίνηση των «Μακεδονιστων»*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 2004, σ. 17

⁴² Исто, с. 18

⁴³ Σπυρίδων Σφετας, *Εισαγωγή στη Βαλκανική ιστορία, τ. Α*, Βανιας, Θεσσαλονίκη, 2009, σ. 127

дека територијата на Република Македонија, всушност, е јужен дел на Србија.⁴⁴ Врз база на изнесеното, може да забележиме дека кога е во прашање припадноста на населението во османлиска Македонија во грчката историографија, како и во останатите од регионот на Југоисточна Европа, превладува мислењето дека регионот претставувал мешавина од разни етнички групи. Кога е во прашањето етничкото македонско население, може да се забележи потенцирање на доцната појава на македонската свест. Тоа и не би било чудно доколку тоа не е со цел да се оправдаат грчките позиции и стекнатото право на името Македонија.

На крајот, може да забележиме дека по потпишувањето на Привремената спогодба помеѓу Република Македонија и Грција во 1995 година, интересот на грчката историографија за македонското минато не е намален и тоа е разбирливо. Улф Брунбауер, во една своја статија за македонската историографија по падот на социјализмот, заклучува дека нашите историчари за своја патриотска должност го сметаат занимавањето со националните прашања.⁴⁵ Оваа негова констатација не е неточна, но каков е односот на грчките историчари. Тука би можеле да го користиме мислењето на еден од подобрите познавачи на историјата на македонското прашање во соседна Грција. Пишувајќи на темата историографијата за македонското прашање, Василис Гунарис забележал дека ова прашање во Грција се наоѓа помеѓу историографијата и политиката.⁴⁶ Оцената на Брунбауер за македонските историчари може да ја дадеме и на нашите грчки колеги. Имено, како што се приближуваше Самитот на НАТО во Букурешт и најавата за грчко вето поради провокациите и непопустливоста на Скопје околу прашањето за името на Република Македонија, нешто што постојано беше подвлекувано од страна на Атина, стапија на сцена и грчките историчари. Во Солун беше издадена една книга посветена на македонизмот и империјализмот на Скопје од 1944 до 2006 година.⁴⁷ Во неа се дадени сите аргументи што ги ги користи грчката страна против нас за да докаже дека Република Македонија има територијални претензии кон Грција. Речиси истовремено од печат излезе и книга, исто така, посветена на македонизмот, но со тема за „претензиите на ПЈРМ“ по потпишувањето на Привремената спогодба од 1995 година.⁴⁸ Оваа книга беше издадена на англиски јазик. Целта на објавувањето на оваа книга е повеќе од очигледна. Таа е наменета за меѓународната јавност, која треба да биде запозната со иредентизмот на соседната земја. Во овој наплив на книги, грчките историчари издадоа една книга која се однесува на историјата на Македонија од антиката до деведесеттите години на минатиот век.⁴⁹ Оваа книга беше издадена на англиски и на германски јазик. Во неа е даден, многу внимателно, грчкиот поглед на македонската историја. Меѓутоа, тоа не беше крајот. Непосредно по Самитот на

⁴⁴ Μαρία Νυσταζοπούλου-Πελεκίδου, *Οι Βαλκανικοί λαοί-Απο την τουρκική κατακτηση στην εθνική αποκατασταση (14^{ος}-19^{ος} αι.)*, Βανιας, Θεσσαλονίκη, 2000, σ. 377

⁴⁵ Ulf Brunnbauer, *Serving the nation: Historiography in the Republic of Macedonia (FYROM) after Socialism*, *Historien*, V. 4 (2003-2004), p.175

⁴⁶ Βασίλης Κ. Γουναρης, *Το Μακεδονικό ζήτημα από τον 19^ο έως 21^ο αιώνα. Ιστοριογραφικές προσεγγίσεις*, σ. 115

⁴⁷ *Μακεδονισμός. Ο ιμπεριαλισμός των Σκοπίων 1944-2006*, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Εφεσως, Θεσσαλονίκη, 2007

⁴⁸ *Macedonianism. FYROM'S expansionist designs against Greece after the Interim Accord (1995)*, Society for Macedonian Studies, Ephesus, Thessaloniki, 2007

⁴⁹ *The history of Macedonia*, (ed. by Ioannis Koliopoulos), Museum of the Macedonian struggle, Thessaloniki, 2007

НАТО во Букурешт, излезе една нова книга посветена на македонските идентитети низ времето.⁵⁰ И оваа книга, како и претходните, го прикажуваше погледот на грчките научници, најголем дел историчари, на проблемите од македонското минато од антиката до современиот период. Книгата наскоро беше преведена на англиски јазик. Овие книги беа издадени од страна на Музејот на македонската борба и Здружението за македонски студии во Солун. Државата има влијание во финансирањето на овие институции. На некој начин, како што кажав и погоре, оцената на Брунбауер за нашата историографија може да ја пренесеме и врз грчката.

⁵⁰ *Μακεδονικές ταυτότητες στο χρόνο*, ΙΜΜΑ, Θεσσαλονίκη, 2008

Λитература

- Αννα Αγγελοπούλου, *Ο Κ.Π. Μισρκοφ (1874-1926) και η κίνηση των «Μακεδονιστών»*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 2004
- Ulf Brunnbauer, *Serving the nation: Historiography in the Republic of Macedonia (FYROM) after Socialism, Historein, V. 4 (2003-2004)*
- Κωνσταντίνος Βαβουσκός, *Συντομος ιστορια του Μακεδονικου Ζητηματος, στη 100 Μακεδονικος αγων. 100 χρονια απο τον θανατο του Παυλου Μελα*, ΕΜΣ, Θεσσαλονίκη, 2006
- Θανος Βερεμης-Γιαννης Κολιοπουλος, *Ελλάς. Η συγχρονη συνεχεια*. Καστανιωτη, Αθηνα, 2006
- Х.Р.Вилкинсон, *Картициџе и џолиџикаџа. Препрег на еџноџрафскаџа картиџџрафиџа на Македониџа*, Македонска книга, Скопје, 1992
- Σοφία Βουρη, *Οκιοτροφεια και υποτροφεις στη Μακεδονια (1903-1913)*, Gutenberg, Αθηνα, 2005
- Basil C. Gounaris, *From peasants into urbanities, from village into nation: Ottoman Monastir in the early twentieth century*, *European History Quarterly*, v. 31(1), SAGE publications, London, 2001
- Василис Гунарис и Јаковос Михаилидис, *Перото и мечот: преглед на историографијата за македонското прашање*, во: *Викџџор Рудоμεџџов, Македонскоџџо џрашање*, Евро-Балкан прес, Скопје, 2003
- Βασίλης Κ. Γουναρής, *Τα Βαλκάνια τω Ελληνων*, Επικεντρο, Θεσσαλονίκη, 2007
- Βασίλης Κ. Γουναρής, *Το Μακεδονικό ζήτημα από τον 19° έως 21° αιώνα. Ιστοριογραφικές προσεγγίσεις*, Αλεξάνδρεια, Αθηνα, 2010
- Σπυρος Καραβας, *Ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγοπουλος και οι εθνικες διεκδικησεις (1877-1885)*, *Ιστοριογραφια της νεοτερης και συγχρονης Ελλαδας 1833-2002*, Πρακτικα, τομμος Α', Αθηνα, 2004
- Dimitris Keridis, *Historical Dictionary of Modern Greece*, Scarecrowpress, 2009
- Evangelos Kofos, *The unresolved "Difference over the name": A Greek perspective in: E. Kofos, V. Vlasidis (ed.), Athens-Skopje. An uneasy symbiosis*, ELIAMEP, Athens, 2005
- Ιωαννη Σ. Κολιοπουλου, *Ιστορια της Ελλαδος απο το 1800*, Βανιας, Θεσσαλονίκη, 2000
- Ioannis Koliopoulos, *The shaping of the new Macedonia*, in: *History of Macedonia*, Thessaloniki, 2007
- Dimitris Livanios, *The quest for Hellenism: Religion, Nationalism and Collective Identities in Greece (1453-1913)*, *The Historical Review/La Revue Historique*, Volume III, Athens, 2006
- Dimitris Livanios, *The Macedonian question, Britain and the southern Balkan 1939-1949*, Oxford University Press, 2008
- Ευαγγελος Λιβιερατος, *Η χαρτογραφική ταξίθετηση του τοπωνυμου «Μακεδονια»*, *Μακεδονικες ταυτοτητες στο χρονο*, ΙΜΜΑ, Πατακη, Θεσσαλονίκη, 2008
- Evangelos Livieratos, Chrysoula Paliadeli, *European cartography & politics; the case of Macedonia*, Ziti publications, Thessaloniki, 2013
- ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ. A Greek term in modern usage, Museum of the Macedonian struggle, Thessaloniki, 2005

- Μακεδονισμος. Ο ιμπεριαλισμος των Σκοπιων 1944-2006*, Εταιρεια Μακεδονικων Σπουδων, Εφεσως, Θεσσαλονικη, 2007
- Macedonianism. FYROM'S expansionist designs against Greece after the Interim Accord (1995)*, Society for Macedonian Studies, Ephesus, Thessaloniki, 2007
- Gerogios Mintsis, *History of Macedonian question*, Society for Macedonian Studies, Thessaloniki, 1998
- Μαρια Νυσταζοπουλου-Πελεκιδου, *Οι Βαλκανικοι λαοι-Απο την τουρκικη κατακτηση στην εθνικη αποκατασταση (14^{ος}-19ος αι.)*, Βανιας, Θεσσαλονικη, 2000
- Μιραντα Παξιμαδοπουλου-Σταβρινου, *Η διπλωματια των Δυναμεων και οι μεταρριθμισεις στη Μακεδονια 1903-1908*, Ι. Σηδερης, Αθηνα, 2009
- Ендрју Росоc, *Μαкеδонија и Македониџиџе, исџорија*, Фондација Институт Отворено Општество, Македонија, Скопје, 2010
- Κωνασταντινος Σβολοπουλος, *Η ελληνικη εξωτερικη πολιτικη 1900-1945*, Εστιας, Αθηνα, 2008
- Σπυριδων Σφετας, *Οψεις των ελληνο-βουλγαρικων πολιτικων σχεσεων μετα το Συνεδριο του Βερολινου - Η αποτυχια μιας ελληνο-βουλγαρικης προσεγγυσης*, *Μακεδονικα*, τ. Θεσσαλονικη, 2007
- Σπυριδων Σφετας, *Εισαγωγη στη Βαλκανικη ιστορια, τ. Α*, Βανιας, Θεσσαλονικη, 2009
- Θεματα ιστοριας*, Β' Ενιαιου λυκειου, Μαθημα επιλογης, Οργανισμος εκδοσεως διδακτικων βιβλιων, Αθηνα, 2002

Dalibor JOVANOVSKI

MODERN GREEK HISTORIOGRAPHY ON OTTOMAN MACEDONIA

Some considerations after 1995

Summary

The knowledge of historiography, anthropology, and cartography that deal with the Macedonian past is very important not only for historians, but also for the public. For example, very often through historiography, one can feel the pulse of one state or society towards another, in this case Macedonia. The neighboring scientific views are not exceptions to this fact. Unfortunately, with the exception of the more liberal thinkers, historiography, anthropology, and cartography very often are under the influence, purposely or not, of the political situation in the state, even in those that consider themselves as the most liberal ones. That is the case with the contemporary Greek science that deals with the Macedonian past, which in general is treated, as a part of the Greek past.

***Keywords:* GREECE, MACEDONIA, HISTORIOGRAPHY**